

коналення в діяльності нотаріату є доцільними, необхідними та такими, що сприятимуть становленню громадського суспільства в нашій країні, і посядуть чільне місце у системі захисту прав фізичних та юридичних осіб, інтересів держави шляхом надання правової допомоги.

Отже, аналізуючи основні завдання, покладені на нотаріальні органи, можна зробити висновок, що сутність нотаріальної діяльності полягає в посвідченні та підтвердженні певних прав і фактів, у юридичному закріпленні цивільних прав з метою запобігання можливим порушенням або є засобом захисту вже порушених прав фізичних або юридичних осіб.

Використані джерела

1. Цуканов С. С. Роль нотариата в обеспечении прав и законных интересов граждан и предпринимателей в Российской Федерации / С. С. Цуканов // Евразийский юридический журнал. – 2009.
2. Грудцына Л. Ю. Адвокатура, нотариат и другие институты гражданского общества в России / Л. Ю. Грудцына // Деловой двор. – 2008.
3. Конституція України : науково-практичний коментар / В. Б. Аверьянов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін. – Х. : Право ; К. : Ін Юре, 2003.
4. Черемных И. Г. Нотариат России: проблемы и перспективы / И. Г. Черемных. – М. : Эксмо, 2007.
5. Чижмар К. І. Нормативно-правові засади взаємовідносин інституту нотаріату та адвокатури / К. І. Чижмар // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2014. – Т. 27 (66). – № 2. – С. 98–103.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/stati/notariat/001.php>.

Гончар Д. В. Виконання нотаріусом своїх функцій як спосіб надання правової допомоги

У статті розкривається роль і значення нотаріату як одного з правозахисних інститутів у сфері державного гарантування дотримання законності прав та інтересів кожної людини. Автор наголошує, що сутність нотаріальної діяльності полягає в посвідченні та підтвердженні певних прав і фактів, у юридичному закріпленні цивільних прав з метою запобігання можливим порушенням або є засобом захисту вже порушених прав. Робиться висновок, що, виконуючи свої функції, нотаріус відіграє важливу роль у реалізації особою права на правову допомогу.

Ключові слова: нотаріат, право на правову допомогу, громадянське суспільство, правозахисний механізм.

Гончар Д. В. Исполнение нотариусом своих функций как способ предоставления правовой помощи

В статье раскрывается роль и значение нотариата как одного из правозащитных институтов в сфере государственных гарантий соблюдения законности прав и интересов граждан. Подчеркивается сущность нотариальной деятельности, которая состоит в удостоверении и подтверждении определенных прав и фактов, в юридическом закреплении гражданских прав с целью предотвращения возможным нарушениям или является способом защиты уже нарушенных прав. Делается вывод о том, что исполняя свои функции, нотариус играет важную роль в реализации гражданами права на правовую помощь.

Ключевые слова: нотариат, право на правовую помощь, гражданское общество, правозащитный механизм.

Honchar D. Performance of the notary's functions as a method for provision of legal assistance

The article covers the role and significance of the notarial system as one of the legal advocacy institutions in the sphere of securing compliance with legality of rights and interests of every person. The author emphasises that the essence of notarial activities is to certify and prove certain rights and facts, legally consolidate civil rights for the purpose of preventing any possible infringements or be used as a legal remedy for infringing rights. The author arrives at the conclusion that a notary, by performing his/her functions, plays an important role in exercising a person's right for legal assistance.

Key words: notariat, right to legal assistance, civil society, human rights mechanism.

УДК 343.615

*Оксана Дмитрівна Гринь,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
та міжнародного права
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
кандидат юридичних наук*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІШАНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ, ЩО ЗУМОВЛЮЄ КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ПЕРЕДБАЧЕНУ ст. 131 КК УКРАЇНИ

Соціально-економічні умови життя суспільства, його політична система визначають можливості надання ефективної медичної допомоги населенню, що й гарантує кожному громадянину нашої держави Основний Закон України (ч. 1 ст. 49). У зв'язку з цим визначається потреба у вдосконаленні кримінально-правових норм, спрямованих на підвищення ефективності кримінально-правової охорони суспільних відносин у сфері захисту життя, здоров'я особи та її безпеки, а також щодо застосування відповідальності за злочини у сфері професійної діяльності медичних працівників, що створюють небезпеку для життя та здоров'я особи. Це, зокрема, ст. 131 Кримінального кодексу України (далі – КК

України), якою передбачається відповідальність за неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби. Об'єктивна потреба сучасної практики боротьби зі злочинами у сфері професійної діяльності медичних працівників, пов'язаними із заподіянням спеціальних видів тілесних ушкоджень, зумовлює необхідність у детальному дослідженні таких складів, особливостей їх кваліфікації, критеріїв відмежування від суміжних складів злочинів з позицій сучасних умов та наукових досягнень.

Ці питання не залишилися поза увагою провідних вітчизняних науковців, зокрема таких, як Ю. Баулін, П. Воробей, В. Гришук, О. Дудоров, О. Костенко, С. Лихова, В. Мисливий, А. Савченко, Н. Ярмиш та ін.

Мета статті полягає в дослідженні ключових спеціальних питань змішаної протиправності, що зумовлюють кримінальну відповідальність за неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби. Зокрема, йдеться про значення окремих елементів складу злочину зі змішаною протиправністю в процесі кваліфікації, що забезпечує застосування бланкетної диспозиції норми ст. 131 КК України.

Наявність у вітчизняному кримінальному законі складів злочинів зі змішаною протиправністю обумовлена передусім специфікою конкретного криміналізованого суспільно-небезпечного діяння. У таких випадках саме вказана специфіка обумовлює необхідність посилки до нормативно-правових актів, що врегульовують інші, ніяк не пов'язані із кримінальним правом, сфери суспільних відносин, оскільки без звернення до застосування таких спеціальних правил неможливо визначити сукупні ознаки, характер, вид і розмір заподіяної шкоди.

Виникнення у вітчизняній кримінально-правовій науці поняття злочину зі змішаною протиправністю має досить давню історію. Розробку основних концептуальних положень щодо такого виду диспозицій ми знаходимо у працях В. Кудрявцева [1, с. 120–125], Н. Кузнецової [2, с. 98] та інших провідних учених радянського періоду. Важливо, що нині законодавець широко застосовує у вітчизняному кримінальному законодавстві при створенні спеціальних норм Особливої частини КК України бланкетні диспозиції, що утворюють склад злочину зі змішаною протиправністю. Одним із прикладів реалізації такого виду законодавчих конструкцій є норма ст. 131 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, яка безпосередньо і є предметом нашого дослідження.

У злочинах зі змішаною протиправністю необхідність визначення ознак конкретного виду незлочинного правопорушення при кваліфікації злочинів, передбачених бланкетною диспозицією, вимагає відповідності елементів складів як конкретного незлочинного правопорушення (адміністративного, дисциплінарного тощо), так і конкретного складу злочину [3, с. 185].

Однак, на нашу думку, змішана протиправність фактично передбачає включення складу конкретного незлочинного правопорушення як цілісної єдиної системи у загальну систему ознак конкретного злочину. Отже, як наслідок, застосовуючи конкретну бланкетну диспозицію, необхідно встановлювати також і суб'єкта, як правило, спеціального, та суб'єктивну сторону цього конкретного незлочинного правопорушення. На практиці аналіз цих елементів, на наше переконання, вкрай важливий як технічний спосіб, що дозволяє конкретизувати та остаточно визначити ознаки конкретного складу злочину.

Варто зазначити, що конкретизація об'єкта злочину за допомогою спеціальних нормативно визначених правил суттєво полегшує кваліфікацію конкретного злочинного діяння за ознаками злочину зі змішаною протиправністю, що може мати щонайменше два безпосередніх об'єкта. Так, наприклад, норма ст. 131 КК України («Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби») передбачає два безпосередніх об'єкта: здоров'я людини, проголошене відповідно до ч. 1 ст. 3 Конституції України однією з найвищих соціальних цінностей, гарантований ст. 49 Основного Закону та встановлений законодавством України та іншими нормативно-правовими актами порядок охорони здоров'я [4, с. 126]. Отже, в цьому контексті варто наголосити, що суспільні відносини, які конкретизуються за допомогою спеціальних нормативно встановлених правил, можуть бути як основними, так і додатковими об'єктами злочину, і саме цю обставину необхідно враховувати при відмежуванні злочинів зі змішаною протиправністю від суміжних складів злочину.

При встановленні ознак об'єктивної сторони злочину зі змішаною протиправністю порядок встановлення цих ознак має бути встановлений залежно від виду конкретної бланкетної диспозиції. Фактично в більшості випадків такі правила встановлені нормативно. Однак найбільша кількість практичних проблем виникає при встановленні ознак причинного зв'язку між порушенням спеціальних нормативно встановлених правил і наслідком суспільно-небезпечного діяння.

Дійсно, на практиці можуть мати місце випадки, коли порушення нормативно встановлених правил, незалежних один від одного, мають місце з боку двох або більшої кількості медичних чи фармацев-

тичних працівників, при цьому кожного з таких порушень окремо вже було б достатньо для неминучого настання злочинного результату – інфікування пацієнта, але на заперечення вказаній теорії тут інфікування є спільним результатом професійних порушень кожного з працівників, що і мають нести кримінальну відповідальність. Треба зауважити, що на практиці передусім необхідно встановити, які конкретні діяння, передбачені нормативно встановленими правилами, повинен був вчинити суб'єкт або від виконання яких він, порушуючи правила, утримався, зокрема і задля зменшення можливості настання можливих шкідливих наслідків. Отже, вже на етапі первинної кваліфікації (на початку кримінального провадження) із розгляду правозастосовного органу мають бути виключені ті обставини, які безпосередньо не пов'язані причинним зв'язком із порушенням нормативно встановлених правил. При цьому варто зазначити, що тут мають бути враховані не тільки об'єктивні, а й суб'єктивні ознаки правопорушення. Так, наприклад, у контексті злочину, передбаченого ст. 131 КК України, може йтися, зокрема, про випадки, коли існує реальна загроза життю людини та єдиним засобом врятування хворого є термінове переливання крові, а належним чином перевіреної донорської крові немає.

У спеціальній літературі наголошується, що при розслідуванні злочинів зі змішаною протиправністю слідчі досить часто нехтують необхідністю встановлення спеціальних ознак суб'єкта цієї категорії злочинів, зокрема, це стосується вирішення питання, чи є конкретна особа суб'єктом інкримінованого їй порушення спеціальних правил [5, с. 35–36]. Отже, проблема виникає саме при визначенні переліку спеціальних суб'єктів та сукупності кваліфікаційних ознак, яким вони мають відповідати. Так, наприклад, на основі диспозиції норми ст. 131 КК України, спеціальним суб'єктом такого злочину є не лише медичний і фармацевтичний працівник, перелік та обов'язки яких чітко регламентовані відповідною законодавчою галуззю, а й «інший працівник». Така форма диспозиції неодмінно створює проблеми при кваліфікації, оскільки законодавець, застосувавши саме таку «невизначену» бланкетну диспозицію, вже завідомо зобов'язує слідчого, прокурора та суд здійснювати аналіз індивідуально невизначеного, навіть за галузевою ознакою, переліку нормативно-правових актів, які регулюють фактично всі сфери суспільного життя. Намагаючись знайти прийнятний вихід із такої складної для правозастосовців ситуації, вчені, що здійснюють аналіз подібних норм, змушені або обмежувати соціально-правові сфери застосування норми, або встановлювати певні спеціальні вимоги щодо професійних обов'язків потенційних спеціальних суб'єктів. Так, зокрема, О. Бантишев та В. Глушков, досліджуючи питання визначення ознак спеціального суб'єкта злочину, передбаченого ст. 131 КК України, цілком обґрунтовано, на підставі чинних норм, зауважують, що, поряд з іншими, до переліку категорій осіб, які можуть бути суб'єктами такого злочину, належать не тільки медичні та фармацевтичні працівники (лікар, фельдшер, акушер, медична сестра, провізор, фармацевт) та молодший медичний персонал (санітари тощо), а й інші категорії працівників, зокрема, працівники сфери побутового обслуговування, що за своїми професійними обов'язками мають виконувати певні правила асептики (перукарі, співробітники косметологічних салонів тощо) [4, с. 97–98].

У контексті встановлення ознак суб'єктивної сторони складу злочину зі змішаною протиправністю, пов'язаних із порушенням нормативно встановлених правил, ми, погоджуючись із загальновизнаною думкою про те, що найважливішим елементом тут є встановлення психічного ставлення суб'єкта (як правило, спеціального) до порушення певного нормативно встановленого правового припису, вважаємо за доцільне підтримати висловлену в науковій літературі думку про те, що у злочинах зі змішаною протиправністю, пов'язаних із порушенням певних нормативно встановлених правил, форма вини може мати комплексний різномірний характер відносно: порушення правил; діяння, що за умов такого порушення правил спричиняє кваліфікуючі наслідки; та кваліфікуючого шкідливого наслідку, що фактично настав. Отже, загалом у злочинах зі змішаною протиправністю, в останніх двох варіантах, залежно від законодавчої конструкції диспозиції норми, вина може бути як умисною, так і необережною відносно кваліфікуючих наслідків, що фактично настали, водночас як саме порушення нормативно встановлених правил, через яке зазначені кримінально-правові наслідки могли мати місце, вчиняється виключно з прямим умислом [6, с. 169]. Проте необхідно зауважити, що відсутність вини при вчиненні професійного порушення працівником фактично означає і відсутність самого порушення з боку цього працівника, тобто відсутність у нього вини в порушенні нормативно встановлених правил однозначно вказує на відсутність і кримінально-правової вини щодо передбаченого у диспозиції норми кримінального закону злочинного наслідку, який фактично настав. Отже, і суб'єктивні елементи професійного порушення та злочину повинні розглядатись виключно у своїй єдності, безпосередньому зв'язку, наприклад, усвідомлення працівником факту порушення нормативно встановлених правил вже свідчить про усвідомлення можливості настання злочинного наслідку і, навпаки, не усвідомлення факту порушення таких правил виключає можливість передбачення працівником злочинного наслідку, а отже, виключає кримінальну відповідальність у випадку його настання.

Досліджуючи специфіку юридичної помилки (тобто неправильного уявлення про злочинність чи незлочинність вчинюваного діяння [7, с. 209]) при вчиненні злочинів зі змішаною протиправністю,

О. Дудоров наголошує, що бланкетний спосіб, викладений у статтях Особливої частини КК України, має свої вади, пов'язані передусім з нестабільністю вітчизняного регулятивного законодавства, що породжує серйозні проблеми як теоретичного (концептуального), так і практичного характеру [8, с. 83]. Повною мірою це стосується злочинів у сфері професійної діяльності медичних працівників, зокрема, і норм ст. 131 КК України. На практиці, при застосуванні бланкетної диспозиції норм частин 1 та 2 ст. 131 цього Кодексу об'єктивно створюються передумови для слідчих помилок при проведенні розслідування таких кримінальних справ і ухвалення судом у таких справах необґрунтованих рішень, що, вочевидь, є неприпустимим.

Здійснюючи кваліфікацію злочинів зі змішаною протиправністю, пов'язаних із порушенням нормативно встановлених правил, правозастосовний орган має враховувати як базовий елемент, необхідний для правильної юридичної оцінки, наявність безпосереднього взаємозв'язку всіх структурних елементів складу незлочинного правопорушення з усіма елементами складу злочину в цілому, при цьому встановлення елементів складу незлочинного правопорушення нормативно встановлених правил спеціальним суб'єктом має пріоритетне значення для правильної кваліфікації такого виду злочинів.

Використані джерела

1. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступлений / В. Н. Кудрявцев. – М. : Госюриздат, 1960. – 244 с.
2. Кузнецова Н. Ф. Преступление и преступность : моногр. / Н. Ф. Кузнецова. – М. : Изд-во МГУ, 1969. – 232 с.
3. Советское уголовное право. Часть Особенная. – М. : Юридическая литература, 1983. – 576 с.
4. Відповідальність за передбачені Розділом II Особливої частини Кримінального кодексу України злочини у сфері професійної діяльності медичних працівників та спеціальні види тілесних ушкоджень : моногр. / О. Ф. Бантишев, В. О. Глушков, О. В. Копан, С. А. Кузьмін та ін. ; за заг. ред. В. О. Глушкова. – К. : МНДЦ при РНБО України, 2011. – 137 с.
5. Пикуров Н. И. Квалификация следователем преступлений со смешанной противоправностью : учеб. пособие / Н. И. Пикуров. – Волгоград : ВСШ МВД СССР, 1988. – 56 с.
6. Бантишев О. Ф. Проблеми визначення форми вини у злочинах із змішаною протиправністю, пов'язаних з порушенням нормативно-встановлених правил / О. Ф. Бантишев, С. А. Кузьмін // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2009. – № 21. – С. 165–169.
7. Коржанський М. Й. Уголовне право України. Загальна частина : курс лекцій / М. Й. Коржанський. – К. : Наукова думка, 1996. – 334 с.
8. Дудоров О. Специфіка юридичної помилки при вчиненні злочинів зі змішаною протиправністю / О. Дудоров // Право України. – 2011. – № 9. – С. 82–91.

Гринь О. Д. До питання про змішану протиправність, що зумовлює кримінальну відповідальність, передбачену ст. 131 КК України

Статтю присвячено аналізу сучасної практики боротьби зі злочинами у сфері професійної діяльності медичних працівників, пов'язаними із заподіянням спеціальних видів тілесних ушкоджень. Розглянуті особливості їх кваліфікації. Вивчені критерії відмежування від суміжних складів злочинів. Було звернено увагу, що бланкетний спосіб викладення у статтях Особливої частини Кримінального кодексу України має свої вади, пов'язані передусім із нестабільністю вітчизняного регулятивного законодавства. Це породжує серйозні проблеми як теоретичного, так і практичного характеру. Повною мірою це стосується злочинів у сфері професійної діяльності медичних працівників, зокрема і норм ст. 131 КК України, якою передбачається відповідальність за неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби.

Ключові слова: склад злочину, змішана протиправність, правопорушення, кримінальна відповідальність.

Гринь О. Д. К вопросу о смешанной противоправности, что обуславливает уголовную ответственность, предусмотренную ст. 131 УК Украины

Статья посвящена анализу современной практики борьбы с преступлениями в сфере профессиональной деятельности медицинских работников, связанными с причинением специальных видов телесных повреждений. Рассмотрены особенности их квалификации. Изучены критерии отграничения от смежных составов преступлений. Было обращено внимание, что бланкетный способ изложения в статьях Особенной части Уголовного кодекса Украины имеет свои недостатки, связанные, прежде всего, с нестабильностью отечественного регулятивного законодательства. Это порождает серьезные проблемы как теоретического, так и практического характера. В полной мере это касается преступлений в сфере профессиональной деятельности медицинских работников, в том числе и норм ст. 131 УК Украины, предусматривающей ответственность за ненадлежащее исполнение профессиональных обязанностей, повлекшее заражение вирусом иммунодефицита человека или другой неизлечимой инфекционной болезнью.

Ключевые слова: состав преступления, смешанная противоправность, правонарушение, уголовная ответственность.

Grin O. Concerning the question of mixed illegality, which leads to criminal liability under Article 131 of the Criminal Code of Ukraine

This article analyzes the current practices in the fight against crimes in the sphere of professional activity of medical workers associated with causing special kinds of injuries. The features of their qualifications are reviewed. The criteria used by related offenses are studied. Attention was drawn to that the blanket method laid down in Articles of the Criminal Code of Ukraine has its drawbacks related primarily to the instability of the domestic regulatory legislation. This creates serious problems, both theoretical and practical. This fully concerns to the offenses in the sphere of professional medical workers' activity including the rules of Article 131 of the Criminal Code which provides liability for the improper performance of professional duties causing infection with human immunodeficiency virus or other incurable infectious disease.

Key words: corpus delicti, mixed wrongfulness, offence, criminal liability.